

PSYCHOSOCIALE RISICO'S IN DE OGEN VAN EUROPESE STAKEHOLDERS

Steekwoorden: perceptie van psychosociale risicofactoren, Europese partijen, werkgerelateerde stress

Inleiding

Werkgerelateerde psychosociale risico's zijn aspecten van de organisatie en management van het werk die lichamelijke of geestelijke schade kunnen veroorzaken. Deze risico's blijken momenteel een van de grootste uitdagingen op arbogebied te zijn en houden verband met problemen zoals werkgerelateerde stress, geweld en pesten op het werk.

De afgelopen jaren hebben diverse internationale organisaties initiatieven ontplooid om het grote publiek bewuster te maken van psychosociale risico's, werkgerelateerde stress, geweld, pesten en intimidatie op het werk. Zo heeft het Europees Parlement in 1999 de Europese Commissie aangespoord om nieuwe problemen te analyseren waarin de bestaande wetgeving niet voorzorg, zoals stress, vermoeidheid en agressie. Daarbij werd aangetekend dat psychosociale risico's op dat moment het grootste risico voor werknemers vormden.

Recenter, in 2005, benadrukte de wereldgezondheidsorganisatie (WHO) het belang van geestelijke gezondheid en welzijn tijdens haar ministeriële conferentie over geestelijke gezondheid. De WHO benadrukte naast zorg en rehabilitatie bij gezondheidsproblemen van geestelijke aard het belang van de preventie en de behandeling ervan. Hierbij werd ook verwezen naar de werkplek en de belangrijke rol van onderzoek werd erkend. De Europese sociale partners hebben ook actie ondernomen om deze problematiek te bestrijden, door twee vrijwillige overeenkomsten aan te gaan op het gebied van werkgerelateerde stress (2004) en over geweld en pesten op het werk (2007).

De perceptie van psychosociale risico's en werkgerelateerde stress binnen de EU

Er is tot op heden nog maar weinig onderzoek gedaan naar de perceptie van psychosociale risico's. Uit twee grote enquêtes komt echter een discrepantie naar voren tussen de perceptie van werknemers en die van stakeholders. In 2004 onderzocht ISPESL de perceptie van werkgerelateerde stress door drie verschillende partijen – werkgevers, vakbonden en overheidsinstanties – in twaalf kandidaat-lidstaten voor de EU. De uitkomsten van dit onderzoek bevestigden dat er verschillen bestaan in de perceptie tussen deze groepen ten aanzien van de ernst van werkgerelateerde stress en psychosociale risico's. Dit kan verstrekken gevolgen hebben voor de vertaling van kennis in strategieën voor het verbeteren van arbeidsomstandigheden. De uitkomsten van deze enquête zijn in lijn met die van de in 2005 en 2007 uitgevoerde enquêtes door de European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Werknemers noemden bij deze enquêtes werkstress als een van de belangrijkste oorzaken van ziekte. Ruim veertig miljoen werknemers worden hier in de EU mee geconfronteerd. Uit deze enquête blijkt verder dat in de twaalf maanden ervoor 6% van de werknemers op het werk met lichamelijk geweld was bedreigd, dat 4% slachtoffer was geweest van geweld en 5% van pesten en/of intimidatie.

Doel

In het kader van het PRIMA-EF-project is een enquête gehouden onder stakeholders binnen de EU-27, waaronder werkgevers, vakbonden en overheidsinstanties, met als doel hun perceptie ten aanzien van psychosociale risico's en werkgerelateerde stress in kaart te brengen. Tijdens de enquête werden vragen gesteld over de perceptie ten

aanzien de effectiviteit van en behoefte aan Europese wetgeving op het gebied van psychosociaal risicomanagement. Tevens werd gevraagd naar de rol die de sociale dialoog op dit vlak kan spelen. De enquête is op internet uitgevoerd. Tot de ondervraagden behoorden bestuursleden van het Europees Agentschap voor Veiligheid en Gezondheid op het Werk en hun plaatsvervangers en andere Europese stakeholders op het gebied van veiligheid en gezondheid op het werk.

In dit document worden de voornaamste bevindingen van de enquête gepresenteerd. Het document kan door beleidsmakers, sociale partners en experts als referentiepunt worden gebruikt.

Resultaten enquête onder stakeholders

Uit de enquête kwam naar voren dat de Europese wetgeving met betrekking tot de veiligheid en gezondheid van werknemers op het werk (Richtlijn 89/391) effectiever en op grotere schaal moet worden toegepast als het gaat om het evalueren en terugdringen van psychosociale risico's. De voornaamste obstakels die deze toepassing in de weg staan zijn de lage prioriteit die deze risico's hebben, de gecompliceerde en uiteenlopende percepties ervan, het algemene gebrek aan bewustzijn op dit gebied en het gebrek aan overeenstemming tussen de sociale partners.

Ook op basis van andere Europese Richtlijnen, die slechts indirect verband houden met psychosociale risico's (waaronder de Richtlijnen 92/270/EEG, 92/85/EEG, 93/104/EG en 96/34/EG) kwamen interessante bevindingen naar voren. Men kwam tot de conclusie dat nationale toepassing van deze Richtlijnen veel beter zou zijn. Ook is duidelijk dat de problemen met de implementatie van Richtlijn 89/391 voornamelijk te wijten zijn aan het feit dat psychosociale risico's niet expliciet worden genoemd en het gebrek aan praktische middelen om deze in te dammen. Andere Richtlijnen lijken specifiek te zijn wat toepassingsgebied betreft.

Alle betrokken partijen zijn van mening dat een adequate psychosociale risico-inventarisatie essentieel is voor het voorkomen van werkgerelateerde stress. Hierbij dienen verschillende terreinen te worden geëvalueerd (van werknemersrapporten tot organisatiesystemen en beleid). Voor specialisten op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk ligt hier een essentiële taak. Met name de behoefte aan gespecialiseerde trainingsprogramma's gericht op afgestudeerden en gezondheids- en veiligheidsexperts is erg groot.

Nationale programma's voor de aanpak van psychosociale risico's en werkgerelateerde stress werden over het algemeen beschouwd als te beperkt, gezien de omvang en het gewicht van de problemen. Ondervraagden uit de EU-15 hadden hier een meer uitgesproken mening over dan de nieuwe landen uit de EU-27. Alleen werkgevers vonden een nationale aanpak geschikt; vakbonden en overheidsinstanties waren alle van mening dat deze problemen moeten worden aangepakt vanuit een meer omvattende en uitgebreidere benadering. De voornaamste redenen voor het beeld dat nationale programma's tekortschieten, waren een gebrek aan bewustzijn met betrekking tot het probleem, de lage prioriteit ervan, het gebrek aan specifieke regels en wetgeving en het ontbreken van passende hulpmiddelen voor het beoordelen en aanpakken van psychosociale risico's.

In alle landen beschouwden de betrokken partijen psychosociale risico's, werkgerelateerde stress, pesten, intimidatie en geweld op het werk als zwaarwegende

kwesties voor werknemers. Als kennelijke oorzaak voor werkgerelateerde stress werden vaak genoemd: de cultuur binnen de organisatie, hoge werkdruk, een gebrek aan balans tussen thuis en werk, te weinig steun op het werk en slechte persoonlijke verstandhoudingen op de werkplek. De partijen waren het er tevens over eens dat op Europees niveau meer aandacht moet worden besteed aan problemen die samenhangen met veranderingen binnen de arbeidsmarkt, waaronder gebrek aan baan zekerheid, migratie van de beroepsbevolking en de economische gevolgen van werkgerelateerde stress. Alle ondervraagden waren van mening dat stress ziekte kan veroorzaken en een rol speelt bij verzuim, ongevallen en chronische ziektes, met alle negatieve gevolgen voor de productiviteit van dien.

De respondenten drukten zich negatief uit ten aanzien van de beschikbare steun voor de aanpak van psychosociale risico's, in de vorm van bijvoorbeeld arbodiensten op nationaal en lokaal niveau. De ondervraagden gaven aan wel waarde te hechten aan, en vertrouwen te hebben in, steun door onafhankelijke experts.

Ruim de helft van de ondervraagden was bekend met de Europese kaderovereenkomst tussen de sociale partners met betrekking tot werkgerelateerde stress. Hoewel alle ondervraagden stakeholders waren, was dat niettemin een verrassende uitkomst. Daarnaast had slechts een derde van de respondenten er vertrouwen in dat deze overeenkomst gevolgen zou hebben voor de daadwerkelijke aanpak van het probleem. Ten slotte gaven de meeste betrokkenen aan veel belang te hechten aan de sociale dialoog, maar deze als onbevredigend te beschouwen.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat de oude lidstaten van de EU-15 en de nieuwe van de EU-27 aanzienlijk van elkaar verschillen wat betreft het niveau van bewustzijn van het belang van psychosociale risico's en werkgerelateerde stress. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de EU-15, in tegenstelling tot de nieuwe lidstaten van de EU, al enige jaren bekend waren met deze problemen en meer gelegenheid hadden gehad om campagnes te laten voeren door prominente organisaties. Een voorbeeld hiervan is de Europese week voor veiligheid en gezondheid op het werk die in 2002 is ingesteld door het Europees Agentschap voor Veiligheid en Gezondheid op het Werk en onder andere is gericht op de preventie van werkgerelateerde stress.

De toekomst

Educatie en meer bewustwording

Uit de resultaten van het onderzoek komt naar voren dat een hoge prioriteit wordt toegekend aan het vergroten van het bewustzijn met betrekking tot psychosociale risico's, zowel binnen de EU als geheel, als onder stakeholders. Het is van belang dat er specifieke opleidingsprogramma's voor de aanpak van psychosociale risico's worden ontwikkeld en gepromoot, zowel voor sociale partners als voor arboprofessionals en arbo-inspecteurs.

De ontwikkeling van een passende infrastructuur en ondersteunende voorzieningen

Uit het onderzoek kwam naar voren dat er op nationaal en lokaal niveau gebrek is aan een geschikte infrastructuur voor de aanpak van psychosociale risico's. Datzelfde geldt voor de beschikbaarheid van bedrijfsgezondheidszorg. Doordat psychosociale risico's zo veel voorkomen en zulke grote gevolgen kunnen hebben, moet de aanpak van psychosociale risico's een hogere prioriteit krijgen op de nationale en internationale agenda. De betrokken partijen moeten nog meer gewezen worden op het belang hiervan. Daarnaast moeten er hulpmiddelen en richtlijnen voor de aanpak van psychosociale risico's worden ontwikkeld, en moet het gebruik hiervan in de gehele EU worden gestimuleerd.

De perceptie van stakeholders en de bevordering van de sociale dialoog

De sociale dialoog is een bruikbare vorm van communicatie tussen de sociale partners (zie ook PRIMA-EF-richtlijnendocument 4). Deze moet op nationaal en Europees niveau worden gestimuleerd als middel voor het verkleinen van de discrepantie

tussen de percepties van verschillende partijen. Daarnaast maakt een sociale dialoog het beoordelen, beperken en voorkomen van psychosociale risico's mogelijk.

Wetenschappelijk onderzoek

Er zal nog meer onderzoek moeten worden verricht naar de percepties van stakeholders en de impact daarvan op de ontwikkeling van beleid en praktijken op het gebied van psychosociaal risicomanagement. Op basis van de uitkomsten van dergelijk onderzoek kan kennis effectief worden vertaald in beleid en in een praktische aanpak van psychosociale risico's

Meer informatie

www.prima-ef.org

LEKA, S., COX, T., red. The European Framework for Psychosocial Risk Management: PRIMA-EF. I-WHO Publications, Nottingham, 2008. ISBN 978-0-9554365-2-9.

LEKA, S., COX, T., red. PRIMA-EF: Guidance on the European Framework for Psychosocial Risk Management. WHO, Genève, 2008. Te downloaden op: www.prima-ef.org

COX, T., GRIFFITHS, A., RIAL-GONZALEZ, E. Research on work related stress. Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, Luxemburg, 2000. Beschikbaar op:

http://osha.europa.eu/publications/reports/203/stress_en.pdf at_download/file

EUROPEAN FOUNDATION FOR THE IMPROVEMENT OF LIVING AND WORKING CONDITIONS. Fourth European Working Conditions Survey. Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 2007. Beschikbaar op:

<http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/index.htm>

EUROPESE KADEROVEREENKOMST OVER GEWELD EN PESTERIJEN

OP HET WERK: http://ec.europa.eu/employment_social/news/2007/apr/harassment_violence_at_work_en.pdf

KADEROVEREENKOMST INZAKE WERKGERELATEERDE STRESS: http://ec.europa.eu/employment_social/news/2004/oct/stress_agreement_en.pdf

IAVICOLI, S. E.A. Fact-finding survey on the perception of work-related stress in

EU candidate countries. In IAVICOLI, S., DEITINGER, P., GRANDI, C., LUPOLI, M., PERA, A., PETYX, M., red. Stress at work in Enlarging Europe. Rome: ISPESL – WHO Collaborating Centre, 81-97, 2004.

LEKA, S., GRIFFITHS, A., COX, T. Work Organization & Stress. WHO, Genève, 2003. Beschikbaar op: www.who.int/occupational_health/publications/stress/en/index.html

Contactpersonen

Dr. Irene L.D. Houtman

TNO Kwaliteit van Leven

Postbus 718

2130 AS Hoofddorp

Nederland

T. +31 (0)23 554 99 24

F. +23 (0)23 554 93 04

E. irene.houtman@tno.nl

Dr. Sergio Iavicoli

ISPESL

Via Fontana Candida 1

00040 Monteporzio Catone, Rome

Italië

T. +39 069 4181407

F. +39 069 4181410

E. sergio.iavicoli@ispesl.it